

Martina Orožen

Odvisnost narečnega besedišča in načina upovedovanja (izražanja) od spreminjajočega se načina življenja

---

Prispevek se osredinja na vprašanja zajetja besedišča kot hierarhično urejenega sestava v govorjenem jeziku. V odvisnosti od življenjskih danosti (tvarnih in netvarnih designatov) se le-to pod vplivom sociolingvističnih dejavnikov trajno, tudi kratkoročno spreminja. Spremembe so zaznavne v zemljepisnih narečjih in sociolektih. Dosedanje raziskave besedišča v slovenskem jezikovnem prostoru niso potekale dovolj sistematično, sistemsko ustrezno. Razpoložljive vprašalnice (za SLA, OLA) so zastarele in ob zajetju besedja povzročajo izpust sodobnega, novega besedja, ki je odraz "tebnične revolucije" na vseh ravneh družbenega življenja, kot tudi izpust večpomenskosti. Med zahtevami sodobne slovenske dialektologije je nujnost zajetja govornega besedišča vseh družbenih slojev, vseh govornih plasti (krajevnih, zemljepisnih narečij, industrijskih in mestnih središč v posameznih narečnih skupinah) oziroma strokovna izdelava za tourstna raziskovanja potrebnih vprašalnic.

The paper deals with the issues of recording vocabulary as a hierarchically structured system in the spoken language. Depending on predetermined conditions of life (material and nonmaterial ones) it undergoes continuous, although sometimes short-lived, changes under the influence of sociolinguistic factors. The changes can be observed in both dialects and social jargons. Previous studies of vocabulary in the Slovene linguistic space have not been systematic enough. The existing questionnaires have become obsolete since they do not include new words which reflect the technological revolution at all levels of social life and neglect their new meanings. Modern Slovene dialectology should cover the spoken vocabulary of all social classes, all dialectal strata (local dialects, the vocabulary of industrial and urban centers within particular dialectal groups) as well as prepare professional questionnaires for such studies.

Besediščni sestav jezika (dialektov, govorov), čigar pomensko plat najbolj prepoznavamo po tematskih skupinah besed, ki poimenujejo našo stvarno in netvarno

življenjsko danost, je v določenih vsebinskih plasteh v času in prostoru bolj spremenljiv kot glasoslovno-prozodično-oblikoslovni knjižni sestav ali narečni sestavi. Na prvi pogled se zdi to neverjetno, vendar se ti dve nasprotujoči si težnji po "relativni ustaljenosti" glasoslovno-oblikoslovnih sestavov in spremenljivosti, "premikih" v območju besedišča, dasta dokazati že na podlagi zanimivega razvoja slovenskega knjižnega jezika.

Vloga besediščnega sestava v jeziku, prepoznavnega tudi preko slovničnih oblikoslovno-besedotvorno-pomenskih kategorij, pregibnih besednih vrst (samostalnika, pridevnika, glagola tudi zaimkov in števnikov) je prvenstveno poimenovalna. Poimenovanje, spoznavno in doživljajsko (izraženo v besedi kot nevtralnno, terminološko ali tudi stilistično) zadeva tako tvarne kot netvarne "designate", predmetni in pojmovni svet naše življenjske stvarnosti, sociološko rečeno naše civilizacije, etnološko povedano, materialne in duhovne kulture ... Način življenja v času in prostoru pa se spreminja (tako sodobne družbene kot stare običajske norme – okrnjene prvine nekdanjih družbenih in političnih norm) in te spremembe zadevajo tudi besediščni sestav v njegovi površinski, oblikovni kot globinski, pomenski izrazni podobi ... Na besediščni sestav (narečne sestave) v razvoju trajno delujejo notranjejezikovni (fonetični, oblikoslovni, analogični procesi) in izvenjezikovni sociolingvistični, psiholingvistični dejavniki, često tudi osebnostno zaznamovani, pravimo v jezikoslovnem metajeziku. Zgodovinskorazvojno razsežnost poudarjamo uvodoma zato, ker so tovrstne spremembe bolj opazne v času kot sočasno v narečnem prostoru. Tako imenovani družbeni (politični, gospodarski, kulturni) napredek, vključno z novimi miselnimi tokovi, tako stalno povzroča spremembe v besediščnem oblikovnobesedotvornem oziroma pomenskem sestavu jezika (knjižnega sestava in narečnih sestavov). Nova poimenovanja nastajajo po besedotvornih zakonih. So lahko tudi kar prevzeti izrazi (zlasti termini); prvotni, izvirni oziroma terminološki pomeni pa se v besednih zvezah tudi preobražajo, razvijajo v drugotne pomene, kajpak po zakonih t.i. "semantičnega besedotvorja" (npr. po metaforizaciji, metonimizaciji, frazeologizaciji, poosebitvah in simbolizaciji). Ko torej razmišljamo o zajetju, inventarizaciji govornega besedja v zemljepisnih ali socialnih razsežnostih (v vaškem, industrijskem ali mestnem govornem okolju), se moramo zavedati, da se v času in prostoru spreminjata oblika in pomen besede, da je besedje določenih plasti podvrženo "izpadu" iz sestava oziromna zamenjavi z novotvorjenkami, izposojenkami. V pomenskem sestavu besedišča tako besede neprestano stopajo v nove medsebojne odnose. Ob stalnicah se pojavljajo tudi spremenljivke. Zapisovalec besedišča v katerem koli govornem sestavu mora biti strokovno toliko usposobljen, da rezultate besedotvornih in pomenoslovnih zakonov dobro prepozna in v teh pogledih besedo v sobosedilu ustrezno inventarizira. To pa je na jezikovnem "terenu" težko izvedljivo. Pretehtati je torej treba, kaj zmoremo in kako smo za inventarizacijo besedišča pripravljeni, za kakšno inventarizacijo se bomo odločili, kako bomo izdelali vprašalnico oziroma kak namen želimo z zajetjem besedišča v govorih doseči.

Besede kažejo svojo pravo "barvo" (pomenski razpon) v besedilih. Tudi v govorih (zemljepisnih narečjih, mestnih pogovornih tipih, v govorih industrijskih središč z lokalnim narečnim zaledjem) se trajno oblikujejo zvrstno naravnana besedila. Vemo pa, da ena in ista beseda v eni ali drugi jezikovni zvrsti ni pomensko enako uporabljena.

V določenem besedilu je imenovalno nevtralna, stilna (npr.: Na cesti je luža – So se podali čez lužo), v drugem pomensko razširjena, terminološko enopomenska (voda kot H₂O), v leposlovni zvrsti predvsem stilno zaznamovana. Beseda ima v besedilu tudi svoje zvrstne funkcijske zakonitosti, zanjo veljajo določena pravila razvrstitve (distribucije). Kaj se pravi inventarizirati besedo v govoru, govorjenem jeziku – ali upoštevati le njen "površinski" oblikovni obstoj ali spoznati tudi njene pomenske razsežnosti, "uloviti" in inventarizirati njen pomenski razpon, pomenski obseg, ki je razpoznaven šele iz besedila oziroma njegove zvrstne naravnosti?

Dosedanji slovenski narečni slovarji (J. Tominec, Črnovrški slovar, F. in V. Novak, Slovar beltinškega govora, J. Gregorič Slovar kostelšičine, ki je še v rokopisu) so nastajali ob Pleteršnikovem slovarju kot usmerjevalni "vprašalnici". Ob soočanju s tem, pravzaprav knjižnim besediščem so bile odkrite narečno obstoječe ali neobstoječe glasoslovno-oblikoslovno-besedotvorne različice danega vzorca, delno tudi večpomenskost besedja. Če bi besedišče na tak način preverjali po vseh slovenskih narečnih skupinah, bi razpolagali vsaj z "razlikovalnimi" slovarji. Spoznali bi, katere plasti besedja so vsem Slovencem skupne, katere tematske skupine izkazujejo iz takšnih ali drugačnih razlogov (tudi soseščine z drugimi jeziki) svojske rešitve. Vprašanje je, ali je takšna inventarizacija narečnega besedja po abecednem vrstnem redu ustrezna. Ima namreč to slabo stran, da besedo, besedno zvezo preveč iztrga iz "govornega položaja". Če bi se ravnali po takem načinu zapisovanja, bi kazalo ob vsaki geselski besedi zajeti celotno besedno družino; spoznali bi tako tudi derivacijski obseg izhodiščne besede. Tak metodološki vzorec slovarja je npr. Jarnikov Versuch eines Etymologikons (1832), v sodobnem slovaropisju kar preveč pozabljen. Ne glede na tip vprašalnice bi moralo biti narečno besedje inventarizirano v besednih zvezah. S tem bi bolje zagotovili tudi zajetje večpomenskosti besedja.

Poljska dialektološka šola W. Doroszevskega, "lingvistična geografija", ki se je razmahnila v obdobju po drugi svetovni vojni, je izjemno pozornost posvetila prav raziskavam besedišča. Za vsa področja materialne kulture so bile izdelane posebne tematske vprašalnice (tako npr. za poljedelstvo, živinorejo, transport, vremenoslovje, zvezdoslovje, rastlinstvo, gobarstvo itd.), ki so zajele besedje z izvornim, pravzaprav terminološkim pomenom, problematika tematskega besedišča pa je obdelana v monografijah in predstavljena na kartah. Tako je mogoče vidno, otipljivo slediti izoleksam v raziskanem prostoru (Warmia i Mazury), do izraza pa prihajajo tudi glasoslovno-oblikoslovne, besedotvorne razlike, izposoja ali neobstojnost besede ... Ob teh raziskavah se je razkrila vsa problematika besedišča, ki je končno prerasla v primerjalno slovanske raziskave. Za primer naj navedem raziskovanje zelo ozke teme - lan, kulturne rastline poljskega, beloruskega in ukrajinskega prostora. Zajetje besedišča, tega vsebinskega sklopa (od semena do platna), je raziskovalko B. Falińsko pripeljalo preko fonološkega zapisa do semantike besedja v primerjalni osvetlitvi, do monografije v treh delih Polskie słownictwo tkackie na tle słowiańskim (I. slovar 1974, II. razlikovalnost slovarja 1977, II. 2. Karte 1977).

Glede na slovenski narečni prostor, ki je tudi v leksikalnem pogledu dokaj raznolikovalen ne glede na fonološko variantno stanje, bi kazalo poizkusiti najprej s tematskimi raziskavami besedišča (npr. poljedelstvo, vinogradništvo, živinoreja, čebelarstvo, mlinarstvo itd.), zavedajočega materialno (nadalje tudi duhovno) kulturo,

pri čemer bi dialektologom zelo koristila etnološka izhodišča. Izdelati pa bi bilo treba nove, iz sodobnega stanja izhajajoče vprašalnice. Če samo pomislimo na poljedelstvo, moramo upoštevati "tehnične inovacije", izmenjavo orodja, spremenjen način obdelovanja, škropiva in industrijske proizvode, ki so zamenjali plevice, odpravili okopavanje ... Nekdanje, stoletja ustaljeno kmetijsko orodje (plug, brano, srp, koso, sekuro, žago itd.), so izrili različni stroji, s tem tudi prastaro, celo skupno slovansko poljedelsko terminologijo. Kako se imenujejo novi stroji, nove naprave, zaščitna sredstva in drugi pripomočki? Zanimivo je sicer ugotoviti, da v narečju še poznajo besedo "drevo" za plug, oračo, vendar danes orje traktor in to vprašanje v vprašalnici ne sme manjkati. Staro poimenovalno besedje je na podeželju z zavrženimi oračami, branami, srpačami in motikami v območju kmetijskih (in obrtnih) dejavnosti izginilo, obubožalo. Ne vemo, ali so stara imena uporabljana tudi za nove naprave, ali so se povsem uveljavile tujke. Stari frazeologemi poimenujejo povsem drugačno aktivnost (npr. "prižgati luč", ko samo pritisnemo na stikal!) ... S prodorom gospodinjskih strojev se je v kuhinji vse spremenilo. Takorekoč je ni več. Uporablja se novo posodje, uveljavlja se nov način pripravljanja hrane. Starih perilnikov, plohov, "rifl" ni več. Katera gospodinja še sploh ve, kako se pere v "lugu" in kako se "lug" pripravi? Tehnična revolucija je zamajala tudi plasti besedja, ki so bile dediščina stoletij, tradicije. Novega načina poimenovanja na teh področjih pravzaprav ne poznamo. Približno se zavedamo sprememb. Z novimi napravami prodira v narečne (govorne) sestave knjižno besedje, ki se delno prilagaja narečnemu glasoslovno-oblikoslovnemu sestavu, uveljavljajo se nove tujke-izposojenke, ki se podrejajo krajevni besedotvornemu sestavu, se nadalje po potrebah (odvisno od govorne potrebe in zvrstne motivacije) obrazilijo. Besede doživljajo zelo zanimive pomenske premike (npr. stavek: "Páuli, ustáu stroj!" pomni v določenem okolju "Odloži metlo!" Pavla je namreč snažilka na bencinski črpalki in sodelavci jo tako šaljivo vabijo na kavo. Izražajo se torej tehnični dobi primerno!). Ob vseh inovacijah pa ostajajo v govorih tudi nespremenjene, stabilne plasti besedja: arhaični, obči in imenski besedni fond, parcelna, krajevna, rečna imena, vzdevki itd. Razkorak med starim in novim se večja!

In kaj reči o svetu duhovne kulture, kako zajeti besedje teh področij? Poiskati je treba dobra strokovna pomagala. Sistemsko tematsko klasifikacijo besedišča za predmetni in duhovni svet si lahko ogledamo v češkem slovarju *Český slovník věcný a synonymický* (1969-77), pa tudi vprašalnico slovenskih etnologov (IX, 1978; X, 1977).

V slovenski dialektologiji je doslej še premalo izkušenj s sistematično inventarizacijo in raziskavo besedišča. Vprašalnica za SLA obsega približno 800 besednih enot, kajpak iz različnih tematskih območij (npr. I. Telo, II. Obleka, III. Hiša, IV. Vas, V. Prazniki, VI. Orodje, VII. Živali, VIII. Rastline, IX. Planina, X. Bolezni, XI. Čas, XII. Pokrajina, XIII. Družina, XIV. Štetja, XV. Razno, in pogl. XVI. Gramatična vprašanja, ki se začnejo z vprašanjem 700!). Omogoča ugotovitev poudarjenega, delno nepoudarjenega vokalnega sestava, tudi soglasniškega, ne moremo pa na tej podlagi izdelati sodobnim jezikoslovnim merilom ustreznega oblikoslovnega sestava z morebitno variantnostjo sklonskih in spregatvenih končnic; zajetje besedišča je preskromno, bolj naravnano v jezikovno preteklost kot sedanost. Razumljivo, vprašalnica je stara skoraj petdeset let, vzorec, po katerem je bila izdelana, je pa še starejši.

Za zajetje slovenskega besedišča v slovenskem govornem prostoru je treba izdelati delovni načrt: mrežo krajev po narečnih skupinah, tematske vprašalnice za posamezna področja predmetnega in pojmovnega sveta, za to pa je treba kar nekaj strokovnjakov – dialektologov, ki bi izdelali tudi metodologijo obravnav. Veliko je že zamujenega, vendar pa je po drugi strani z magnetofonskimi posnetki terensko gradivo mogoče preverjati, dopolnjevati ter tako raziskovati tudi besedila oz. skladenjske značilnosti govorov.

Velika prednost za tovrstno delo je dejstvo, da je glasoslovno-prozodično stanje slovenskih govorov v podrobnostih znano. Na voljo imamo fonološke opise govorov vseh narečnih skupin. Vsak dialektolog – zapisovalec gre lahko v tem pogledu pripravljen na teren in brez posebnih težav uresniči fonološko ustrezen zapis besedja.

Obstaja tudi sodoben, strokovno zelo zahteven vzorec za zapis besedja v dvojezičnem okolju (upoštevajo govorni položaji) z inventarizacijo vseh pojavov na glasoslovni, oblikovno-besedotvorni ravni z upoštevanjem oziroma zajetjem izoleks, sinonimov in raziskovanjem pomenske zgradbe besedišča po posameznih pomenskih poljih. To je "graška vprašalnica" *Leksikalische Inventarisierung der slowenischen Volkssprache in Kärnten* (Graz 1980). Vpogled v značaj besedišča dobimo tudi na podlagi magisterijev in disertacij, ki v določenem obsegu upošteva tudi besedišče. Vse to je ob projektu Slavističnega društva Slovenije SODOBNO BESEDNO BOGASTVO (okrožnica predsednika SDS F. Novaka, 29. 8. 1994) treba upoštevati.

Morda bi za poskus kazalo preiščeno in natančno izdelati vprašalnico za vinogradništvo, ki je razvito v panonski, štajerski, dolenski in primorski narečni skupini. O tej kmetijski panogi obstaja že zelo stara strokovna knjiga z zanimivo ljudsko terminologijo (I. Vertovec, *Vinoreja* 1844), na razpolago pa je tudi bogata sodobna strokovna in poljudna literatura o vinogradništvu. Že samo površno "sondiranje" je nakazalo, da gre na tem tematskem območju za določeno stopnjo terminološke razlikovalnosti v slovenskem narečnem prostoru. Če pa obstaja pri eni kmetijski panogi besediščna besedotvorno-leksikalna (sistemska) razlikovalnost ob glasoslovni variantnosti, sklepamo, da poimenovalne razlike obstajajo tudi na drugih tematskih območjih (npr. čebelarstvo, mlinarstvo, celo peka kruha, če spomnimo na stare, izginevajoče dejavnosti). Glede na dosedanje raziskovalne izkušnje izhajamo iz teze, da so za slovenske govore značilni tudi razlikovalni besedotvorno-besediščni sestavi. Potrjujejo jih že pokrajinske knjižne različice konec 18. stoletja (kranjska in koroška v območju prvotne alpske ter prleška in prekmurska v območju nekdanje panonske slovenščine). Zlasti panonski narečni prostor ohranja v besedišču večjo stopnjo izvirnosti z delno drugačnimi besedotvornimi vzorci. Ti po določenih izoleksah kažejo na zahodnoslovanski prostor, ki ni bil tako močno izpostavljen germanskim in romanskim medjezičnim vplivom kot osrednje in zahodnoslovenski narečni prostor.

Tudi besedje tujega izvora v sodobnih slovenskih govorih doma in v zamejstvu ni dovolj znano, ker ni sistematično zajeto. Znano nam je približno stanje. Vendar z vplivom šole in javnih sredstev obveščanja, ki jih še obvezuje "puristična cenzura", stare popačenke pri mlajših generacijah izginjajo iz govorov, vanje pa vdirajo nove. Sprično močnega dotoka t.i. "južnjakov" štokavizmi, iz snobizma pa anglicizmi. Oboje je v knjižnem jeziku zajezeno, v govorjenem jeziku je pa raba odvisna predvsem od stopnje narodne in jezikovne zavesti. Nekaterim je to vseeno. In ta mlačnost širših slojev prebivalstva do materinščine je daljnoročno škodljiva.

Ob dosedanjih raziskavah tematsko zamejenega besedišča, poljedelske in vinogradniške terminologije v govorih slovenske Istre (disertacija dr. mag. R. Cossutta, Ljubljana 1993), so se razkrile naslednje pomanjkljivosti: Nesorazmerno zajetje izrazov-terminov za posamezna poljedelska področja (npr. I. del: Kmečko orodje, pridelki, delo na polju in v hlevu – 241 vprašanj; II. del: Na vrtu in v sadovnjaku – 214 vprašanj; III. del: Vinogradništvo – 126 vprašanj; IV. del: Nekatero rastline in drevesa ter opravila z njimi – 74 vprašanj; V. Reja živali – 274 vprašanj; Čebelarstvo – 17 vprašanj; VII. del Oljčarstvo – 26 vprašanj oziroma odgovorov); predvsem samostalniški poimenovalni fond, besedje zapisano (fonološkemu sistemu ustrezno) brez sobosedila, ki sicer nakazuje vrsto zanimivih pomenskih premikov (npr. 194. Umetno gnojilo – končime / prax; 196. Gnojišče – γnojišče / kalyža / byža zαγnoj), močan dotok romanizmov, ki se jim izvirne besede umikajo. Izkazalo se je, da je zajeta arhaična plast besedja; zasledimo celo odgovor 11. Otkā – stαrγolo / ūtkā; za 8. Plužna kolca – kūla / kūlce / kūlca, ne najdemo pa izrazov za sodobno orodje.

Zapisovalka je v svoje delo vložila izjemen trud, rezultati pa so dejansko odvisni od vprašalnic, ki jih je za inventarizacijo uporabljala in prilagajala (Questionario dell' Atlante Linguistico Italiano, Atlante storico linguistico etnografico del Friuli-Venezia Giulia, in vprašalnica za SLA).

Kot kaže skrbno zbrano in zapisano gradivo, so za tovrstno sinhrono obravnavo zastarele oziroma ne vključujejo vsega tega, kar je na ta področja novega prinesla sodobna tehnika. Gotovo je dragoceno, da je še zajeto staro besedje, ki izginja, ki ga še obvlada le najstarejša generacija, pogrešamo pa del sodobnejšega besedja, ki se ga oprijemljejo mlajše generacije. Naj kar na tem mestu opozorim, da je pri zapisovanju potrebno dosledno upoštevati generacijske razlike (npr. otroci od 7-15 let, mladostniki od 15-25 let, dejavni občani od 25-60 let, starejši od 60-80 ali 90 let), pa tudi različno obvladovanje besedišča pri ženskah in moških. Nove izkušnje bo prineslo magistrsko delo Karmen Kenda-Jež, Besedišče Cerkljanskega, ki je oprto na novejša teoretična (tudi sociolingvistična) izhodišča. Predvsem njen abecedno urejeni slovar prinaša narečno besedje v sobesedilu, zajema sinonime.

Ob zajetju besedišča, zlasti terminološkega, se zastavlja vprašanje zajetja terminov glede na besedne vrste in besedne zveze. Gotovo je izraziteje zastopan samostalnik, ne kaže pa prezreti pridevnikov (ti so sestavni del zloženih terminov: vinska mušica, vinska plesen, belo vino, rdeče vino) in glagolov, oziroma značilnih glagolskih zvez in frazeologemov.

Dosedanje razmišljanje se je v zvezi z raziskovanjem besedišča osredinjalo prvenstveno na zemljepisna narečja s staro poljedelsko (in duhovno) kulturo. Jezik, zlasti besedišče, pa se spričo močno prisotnih sociolingvističnih dejavnikov zelo spreminja tudi v večjih industrijskih središčih z določenim zemljepisnim narečnim zaledjem. Dnevni prevozi iz oddaljenih vasi, priseljena delovna sila in "domači delavci" se stikajo pri skupnem delu. V takem "govornem položaju" opažamo govorne prilagoditve danemu krajevemu jezikovnemu sestavu na vseh ravninah, pa tudi vpliv "vozačev" na "domačine". Kakšni prepleti nastajajo in kako vplivajo na stabilnost, spremenljivost krajevnih govorov, ne vemo. Raziskovati bi bilo treba taka središča ob dobrem poznavanju jezikovnih prvin na vseh jezikovnih ravninah v območju dane narečne skupine (Jesenice na podlagi gorenjskega, Trbovlje, Hrastnik, Zagorje na

podlagi zagorsko-trboveljskega in laškega govora, Idrijo na podlagi cerkljanskega govora itd.). Prav tako se po večjih in manjših mestnih središčih z razvitimi kulturnimi dejavnostmi razvija pogovorni jezik kot vmesna stopnja med ožje krajevnim narečnim zaledjem in knjižnim jezikom. Zborna izreka slovenskega knjižnega jezika je značilna le za poklicne govorce, kot so radijski in televizijski napovedovalci, igralci, javni govorniki, pridigarji, predavatelji, učitelji ...

Nov pomemben dejavnik, ki zadeva upovedovanje in oblikovanje besedil, pa je okrnjenost tradicionalnih medsebojnih družabnih, zlasti delovnih stikov. Družine so se zmanjšale na štiri člane, opuščajo se tradicionalna družinska srečanja (ohceti, sedmine, botrinje), vojna je prizadela midsoseske stike, skupna pot k maši v oddaljeno faro, šola in skupna vaška dela (košnja, pletev, žetev, trgatev, ličkanje, preja) so opuščena. Stroji so globoko zarezali v življenje in odnose z ljudmi; še posebej avtomobili. Ni več miru, ni časa, ni pogojev za pripovedovanje iz veselja, za zabavo; samoustvarjalna pobuda govorcev je vse redkejša. Kdo še zna lepo, zanimivo, ustvarjalno, duhovito pripovedovati več ur skupaj? Pogovori med ljudmi dobivajo vsebolj grobe, groteskne poteze, ki so odraz našega časa.

Smo pred zelo odgovornimi nalogami. Dialektološka raziskovanja se morajo usmeriti k raziskovanju govornega jezika vseh družbenih plasti (sociolektov). Tehnične naprave nam to omogočajo; ob magnetofonskih posnetkih in videoposnetkih je mogoče zajeti celoten "govorni položaj", značilnosti materialne in duhovne kulture. Manjkajo nam za tovrstno delo ustrezne teoretične predpriprave (izdelava vprašalnic je vrhunsko strokovno delo) in zadostno število strokovnjakov dialektologov, zlasti pa razumevanje družbe za financiranje tako zahtevnega in nujnega terenskega dela.

Pobuda Slavističnega društva Slovenije, naj se začne raziskovati SODOBNO BESEDNO BOGASTVO, zasluži vso pozornost, moralno in strokovno podporo. Knjižno besedišče preteklosti nam je končno ohranjeno v neobvladljivem korpusu besedil (vseh zvrsti) in se o njem lahko poučimo, govorno besedišče v vseh zemljepisnonarečnih in socionarečnih razsežnostih pa nam je bolj ali manj neznanka. Na območju Slovenije, doma in v zamejstvu, se pedagoško in kulturno udejejuje visoko število slovenistov, ki so ob zaključku študija izdelali diplomsko nalogo iz dialektologije. V arhivu Filozofske fakultete je registriranih 350 (mentor zaslužni profesor, akademik dr. Tine Logar), nastajajo pa še nove v dialektološkem seminarju prof. dr. Zinke Zorko (PF Maribor, FF Ljubljana). Kako organizirati in združiti, navdušiti raziskovalni potencial, razpršen po slovenskem jezikovnem, narečno in socialno tako razčlenjenem prostoru? V stiku z magistri in doktorji slovenske dialektologije bi se moralo začeti sistematično raziskovanje po posameznih narečnih skupinah z vidika nakazanih problemskih razsežnosti v območju besedišča in skladnje (tudi nepregibne besedne vrste, med katerimi je zelo razlikovalno razčlenjen in težko "ulovljiv" zlasti prislov).

Glede na izjemno narečno razčlenjenost slovenskega jezika v primerjalnoslovanskih okvirih bi bilo nujno, da bi imeli na voljo vsaj tri specialiste – magistre za vsako narečno skupino, če bi z načrtnim, sistematičnim zajetjem po sodobnih strokovnih načelih hoteli sistemsko raziskati in opisati vse ravnine jezikovne zgradbe govornega jezika.

*Summary***How the changes in the Way of Life Affect Dialectical Vocabulary and the Mode of Expression**

1. The paper is dedicated to the theoretical and methodological issues of recording the spoken language both in the traditional agrarian and the urban industrial environment. It focuses on the relative mutability of vocabulary in time and space - as compared to the relative stability of phonetic and morphological structures.

2. The causes of vocabulary changes are ontological, sociolinguistic, psycholinguistic. Changing social and cultural conditions are reflected in the lexical and semantic changes of dialectal systems, in accordance with their phonetics, morphology and word-formation patterns.

3. The existence of distinguishing word-formation/lexical complexes in Slovene dialectal groups is a fact. How should we register them? With questionnaires suggesting answers or a collection of recorded texts? With professional thematic questionnaires?

4. Previous works (recording dialectal entries from Pleteršnik's dictionary, recording and processing agricultural and vinicultural terminology on the basis of obsolete questionnaires) fail to register all the meanings of a word and neglect new terms and loanwords that are nowadays used in the fields mentioned above.

5. On the basis of previous experience, appropriate (thematic) questionnaires should be prepared according to the principles of modern linguistics; on their basis a record (both audio and video) should be made of words and idioms as they are spoken. A map of dialectal groups should be drawn; qualified personnel, tutored by experts in Slovene dialectology, should inventory the vocabulary of particular local dialects in the urban industrial center of the given dialectal group. On the basis of experience gained by such a method (respecting the specific linguistic features of each region), vocabulary research should be undertaken in all areas where Slovene is spoken (both in and outside Slovenia) and the findings professionally edited for publishing.